

הרב חיים אבערלאנדער
רב דקהל שארית ישראל
ראה"ב "אור ישראל" ווילעדניק

בני אדם ההולכין לעבודה בערב פסח בנוקר ואינם נביתם בשעת שריפת חמץ כיצד יעשו לענין שריפת חמץ

שליחות בשריפת חמץ / שליח קטן או נכרי בשריפת חמץ / בשריפת חמץ אי
אמרינן מצוה בו יותר מבשלוהו / עוד מעם דלכתחילה אין לשרוף ע"י שליח
/ אי צריך לשרוף החמץ דוקא בשעה ה' או דמותר לשורפו קודם לזה / אי
צריך לברר שהשליח שרף חמצו / אי תשבתו מקיימים בכל בוית דמשנית או
דדוקא בכוית האחרון

הנה בשו"ע או"ח (סי' תל"ב סעי' ב'),
מבואר שיכול האדם לעשות שליח לבדיקת
חמץ, דשליח של אדם כמותו, ומעתה יש לדון
לגבי קיום מצות תשבתו שנעשית ע"י שריפת
חמץ בערב פסח בכוקר, האם גם זה אפשר
להתקיים ע"י שליח או לא, וזה נוגע לאותם
בני אדם שהולכין לעבודה בערב פסח בכוקר,
ואינם נמצאים בביתם בזמן שריפת חמץ, ואין
יכולים לשרוף החמץ בעצמם, ויש לעיין אם
יכולים לשרוף החמץ ע"י שליח, ותו יש לדון
באופן שאין לו שליח רק קטן או עכו"ם שאינם
בכלל שליחות בנוגע לכל התורה כולה, אם
מהני לגבי שריפת חמץ.

הנה בשו"ע או"ח (סי' תל"ב סעי' ב'),
מבואר שיכול האדם לעשות שליח לבדיקת
חמץ, דשליח של אדם כמותו, ומעתה יש לדון
לגבי קיום מצות תשבתו שנעשית ע"י שריפת
חמץ בערב פסח בכוקר, האם גם זה אפשר
להתקיים ע"י שליח או לא, וזה נוגע לאותם
בני אדם שהולכין לעבודה בערב פסח בכוקר,
ואינם נמצאים בביתם בזמן שריפת חמץ, ואין
יכולים לשרוף החמץ בעצמם, ויש לעיין אם
יכולים לשרוף החמץ ע"י שליח, ותו יש לדון
באופן שאין לו שליח רק קטן או עכו"ם שאינם
בכלל שליחות בנוגע לכל התורה כולה, אם
מהני לגבי שריפת חמץ.

הנה בשו"ע או"ח (סי' תל"ב סעי' ב'),
מבואר שיכול האדם לעשות שליח לבדיקת
חמץ, דשליח של אדם כמותו, ומעתה יש לדון
לגבי קיום מצות תשבתו שנעשית ע"י שריפת
חמץ בערב פסח בכוקר, האם גם זה אפשר
להתקיים ע"י שליח או לא, וזה נוגע לאותם
בני אדם שהולכין לעבודה בערב פסח בכוקר,
ואינם נמצאים בביתם בזמן שריפת חמץ, ואין
יכולים לשרוף החמץ בעצמם, ויש לעיין אם
יכולים לשרוף החמץ ע"י שליח, ותו יש לדון
באופן שאין לו שליח רק קטן או עכו"ם שאינם
בכלל שליחות בנוגע לכל התורה כולה, אם
מהני לגבי שריפת חמץ.

הנה בשו"ע או"ח (סי' תל"ב סעי' ב'),
מבואר שיכול האדם לעשות שליח לבדיקת
חמץ, דשליח של אדם כמותו, ומעתה יש לדון
לגבי קיום מצות תשבתו שנעשית ע"י שריפת
חמץ בערב פסח בכוקר, האם גם זה אפשר
להתקיים ע"י שליח או לא, וזה נוגע לאותם
בני אדם שהולכין לעבודה בערב פסח בכוקר,
ואינם נמצאים בביתם בזמן שריפת חמץ, ואין
יכולים לשרוף החמץ בעצמם, ויש לעיין אם
יכולים לשרוף החמץ ע"י שליח, ותו יש לדון
באופן שאין לו שליח רק קטן או עכו"ם שאינם
בכלל שליחות בנוגע לכל התורה כולה, אם
מהני לגבי שריפת חמץ.

1. ועי' בהגהות יד אפרים (תל"ב במג"א ס"ק ו'), לגבי בדיקת חמץ אם הוה מצוה שבגופו, עיי"ש.

בשב ואל תעשה, ע"י שאין לו חמץ ברשותו, וע"כ מקיים ג"כ כשמשביתו ע"י נכרי, דאעפ"י שהנכרי אינו בר שליחות ואין מעשיו מתייחסים להישראל, מ"מ כיון דע"י זה נמצא שרשותו מושבת מחמץ, סגי לן בכך, אמנם הגרעק"א והחת"ס ס"ל דתשביתו מתקיימת רק ע"י קום ועשה, וא"כ צריך לייחס מעשה השבתה להישראל ע"י שליח של אדם כמותו, וא"כ אינה מתקיימת ע"י עכו"ם, דהא אינו בר שליחות, עיי"ש.

הרי לן דהמג"א סובר דתשביתו הוא בשב ואל תעשה, וא"כ לשיטתו שפיר מקיימים מצות תשביתו ע"י שליח, משא"כ להסוברים דתשביתו הוא בקום ועשה, עדיין יש לדון אולי אין יוצאין ע"י שליח, דהוי מצוה שבגופו. אולם הגם דמדברי המג"א אין ראייה, מכל מקום מדברי החת"ס והרע"א דסוברים דתשביתו הוא בקום ועשה, ועכ"ז סוברים דע"י שליח ישראל שפיר מקיים מצות תשביתו, ע"כ דמצות תשביתו אינה מצוה שבגופו, ושפיר יכול לקיימה ע"י שליח.

ביאור חדש בהמג"א

אולם עדיין צ"ב, דהנה במקום אחר הארכתי בס"ד דמדברי הרמ"א (סי' תל"ד סק"ב) שכתב שצריך לשרוף קודם שיבטל כדי לקיים מצות שריפה בחמץ שלו, לכאורה מוכח דס"ל דתשביתו היא בקום עשה, וא"כ המג"א שאינו משיג שם כלום, הרי גם הוא סובר דתשביתו היא בקום ועשה, וא"כ איך כתב כאן דיכולים לבערו ע"י עכו"ם. וגם המשנ"ב בסי' תמ"ו (סק"ז) העתיק דברי המג"א הנ"ל, ומדבריו (בסי' תמ"ו סק"י) במש"כ "אלא יניח כזית חמץ כדי לקיים מצות תשביתו", נראה דס"ל דתשביתו הוי קום ועשה².

וע"כ נראה דאפ"י אם נימא דתשביתו היא בקום ועשה, מ"מ אפשר לקיימה ע"י עכו"ם,

לקיימה ע"י שליח. מה שאין כן להצד (שלוה נוטה המנחת חינוך שם) דתשביתו היינו בקום ועשה, ובוה שאין לו חמץ בביתו אין מספיק לקיום מצות תשביתו, לכאורה עדיין יש לדון דאולי תשביתו היא מצוה שבגופו, וא"א לצאת יד"ח ע"י שליח.

שליח קמן או נכרי בשריפת חמץ

ותו, דבפשוטו מוכרחים לומר דהמג"א סובר דתשביתו היא בשב ואל תעשה, דהנה הגרע"א (שם בגליון) הקשה על המג"א, דהאין יבערו ע"י עכו"ם, הלא כיון דמבערו ע"י עכו"ם ואין שליחות לנכרי, א"כ נחשב כמו שנעשה הביעור מעצמו ואינו מקיים מצות תשביתו. וגם בשו"ת חת"ס (או"ח סי' ק"י וסי' קי"ב וביו"ד סי' שכ"א) הקשה כן, וכתב וז"ל: מאוד תמהתי על המג"א זו שכ' לבערו ע"י נכרי, דהא הוא עבר כבר בשוגג על כל יראה עד עתה, ונהי מהשבתה ואילך לא יעבור, מ"מ מה שעבר עבר ואין לו תקנה אלא ע"י קיום עשה דתשביתו, כי הלאו מנותק לעשה, וכשמצוה לגוי להשביתו, הא אין שליחות לגוי, ואינו מקיים העשה, ונהי דעכ"פ מכאן ואילך לא יעבור, שאין חמץ בביתו, אבל לא מנתק מה שעבר כבר עכ"ל עיי"ש. וגם בטעם המלך על השער המלך (פ"א מהל' חו"מ הל' ג') כתב: וכי יעלה על הדעת דיכול לקיים תשביתו ע"י עכו"ם, הא אין שליחות לעכו"ם, עיי"ש.

ואכן ראיתי בשו"ת מגדנות אליהו (מדורי הגה"צ רבי אלתר אלי' רובינשטיין זצ"ל אבד"ק אנטווערפן יצ"ו), שכתב בשם האמרי בינה (סי' ט"ו), ומהר"ש ענגיל (ח"א סי' י"א), דהמחלוקת בין המג"א ורע"א והחת"ס אם מקיימים תשביתו ע"י עכו"ם, תליא בחקירת המג"א הנ"ל אם מקיים מצות תשביתו בשב ואל תעשה בזה שרשותו מושבת מחמץ, או שקיום מצות תשביתו הוא רק בקום ועשה, דהמג"א ס"ל דמצות תשביתו מתקיימת גם

2. ואפ"ל לפי"מ מה שכ' במק"א בשם איזה אחרונים, דחקירת המנ"ח אם תשביתו הוא קום ועשה או שב ואל תעשה, תליא במחלוקת ר' יהודא ורבנן אי אמרינן אין ביעור חמץ אלא שריפה, והיינו דלר' יהודא דיש חיוב שריפה כמו בנותר, ס"ל דתשביתו הוא בקום ועשה, משא"כ לחכמים דהשבתתו בכל דבר, לכאן סוברים דתשביתו הוא בשב ואל תעשה, וע"כ יכולים לבערו בכל אופן, דהעיקר הוא שלא יהיה חמץ ברשותו [אולם המנחת חינוך שם כתב שאין

לפני כלבו, הרי לנו דאף דהביעור נעשית ע"י כלב שאוכלו, מ"מ מקיים מצות תשבתו, וטעמא דמילתא, דזה דומה לנוקין שאם מריצה לפני כלבו דומה למעמיד בהמת חבירו על גבי קמת חבירו דחייב, וע"כ גם כאן הוא מקיים המצווה, וכמו כן המצוה לגוי לבערו, דומה למוסר ביד גוי דחשיב מזיק בידים, הכא נמי מקיים המצוה, עיי"ש דבריו.

גם בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' י') מבואר דאפילו אם אמרינן דתשבתו הוא בקום ועשה, מ"מ יש לקיים מצות תשבתו ע"י עכו"ם, והביא שכ"כ בהגהות השואל ומשיב על שער המלך (פ"א מהל' חו"מ הל' ג'), וטעם הדבר לפי"מ שכו' המחנה אפרים (הל' שלוחין סי' י"א), שיכול לברך על המעקה שעשה ע"י אומן נכרי, דהא דאמרינן דאין שליחות לעכו"ם, היינו דוקא במידי דבעי שליחות, כגון תרומה וכיוצא"ב, אבל במידי דלא בעי שליחות, ובלאו הכי יכול חבירו לעשותו, ומה שעשוי עשוי, כגון בנידון דידן דאי תיקן מעקה של חבירו שלא מדעתו הרי זה שפיר, כי נמי עשהו עכו"ם, חשוב כאילו עשהו ישראל, ועיי"ש שמאריך בדברי הרשב"א והפ"ח בענין טבילת כלי ע"י נכרי, ומסיים — וע"כ נראה דכי אימעט עכו"ם משליחות הוא דוקא במידי דצריך שליח, דאי אפשר לעשותו שלא מדעת בעה"ב, אבל במידי דיכול לעשותו שלא מדעת בעה"ב כמעקה, הרי זה נעשה שליחו, עיי"ש. ועיין גם בשו"ת משנת שכיר (ח"א סי' צ"ח) שהאריך להביא ראיות לדברי המחנ"א נ"ל, ומסיים — וע"כ שפיר מקיים תשבתו ע"י עכו"ם.

ובשו"ת באר משה (ח"ג סי' ע"ג) כתב שהוא דבר ברור שיכולים לשרוף חמץ ע"י שליח, ותוכן דבריו לפי"מ שכ' החת"ס (חיו"ד

וטעם הדבר, לפי"מ שהארכתי לבאר בס"ד באור ישראל (גליון י"א), שיש שני חלקים במצות תשבתו, מעשה ההשבתה וחלות קיום מצות תשבתו, והיינו שחלות קיום המצוה נעשית בזה שכשמגיע חצות היום הבית מושבת מחמץ, אבל אופן קיום המצוה הוא ע"י מעשה השבתה דווקא, אכן גם אם אין לו חמץ, אף דודאי נעשתה תכלית המצוה, מ"מ לא נחשב לקיום מצוה, כיון דלא עשה מעשה השבתה, ומאידך גיסא במעשה לבר לא סגי לך, רק דצריך שע"י מעשיו יהי' פועל יוצא שבחצות יום ארבעה עשר יהי' ביתו ורשותו מושבת מכל חמץ, וע"כ מי שהשבת חלק מחמצו קודם חצות לא קיים מצות תשבתו בזה, כיון דלמעשה בחצות היום אין ביתו מושבת מחמץ, וע"י לקמן עוד מה שכתבנו בענין זה.

ולפי"ז אפ"ל דהיות שעיקר תכלית המצוה היא תוצאת המעשה, ע"כ אמרינן דאינו מחויב לעשות מעשה השבתה בגופו ממש, רק העיקר הוא שהחמץ יהי' מושבת על ידו, והיינו דע"י פעולתו והשתדלתו יהיה החמץ מושבת מרשותו כנ"ל, וע"כ אמרינן דכל פעולה שעושה, הן במעשה הן בדיבור, והפועל יוצא מזה הוא דהחמץ שלו הוא מושבת, שפיר מקיים המצוה.

ולפי"ז מקיים גם מצות תשבתו ע"י שצוה לנכרי להשבת את חמצו, דהא למעשה על ידו נמצא דהחמץ מושבת מרשותו, ושפיר מקיים בזה מצות תשבתו.

שוב מצאתי באבני נזר (או"ח סי' שי"ט אות ב') שסובר דתשבתו הוא בקום ועשה [וכמו שביאר האבני"ז שם בס"י שי"ח], אך מ"מ יכול לקיימה ע"י עכו"ם, וטעם הדבר, דכמו דמצינו (פסחים ל"ב) דלר"י הגלילי אם רוצה מריצה

בחקירה זו שום ענין לפלוגתת ר"י ורבנן עיי"ש]. ובס"י תמ"ה (סע' א') מבואר דאנן קיילין כחכמים דהשבתו בכל דבר, אולם המנהג הוא לשרפו, ולפי"ז נמצא דאנן קיילין דתשבתו הוא בשב ואל תעשה כחכמים, ורק מכח מנהג מחמירינן כר"י דתשבתו הוא בקום ועשה וע"כ צריך לשרפו. ולפי"ז מש"כ הרמ"א שצריך לשרוף קודם שיכטל כדי לקיים מצות שריפה בחמץ שלו, י"ל דהיינו רק מטעם דהמנהג לשרפו, משא"כ במי שמצא חמץ בפסח, אזי כדי שלא לעבור בב"י שפיר אמרינן דישבתו ע"י עכו"ם, כיון דמעיקרא דינא קיילין כחכמים דתשבתו הוא בשב ואל תעשה ולדבריהם שפיר אפשר לקיים מצות תשבתו ע"י עכו"ם, ודו"ק.

במצות דאורייתא לא סמכין על חזקה דרבא, וצ"ע.

ואשה אם נקראת בר שליחות לענין זה, לכאורה תלוי במחלוקת אחרונים, אם נשים מחויבות במצות תשכיתו, או דפטורות דהוי מצות עשה שהזמן גרמא, דאם היא חייבת במצוה זו, א"כ היא גם כשרה להיות שליח, משא"כ אם היא פטורה, אינה יכולה להיות שליח לזה, דהרי כל מילתא דלא מצי עביד א"א להיות שליח. אולם אפשר לומר, דהיות דשיטת הרמ"א (סי' תקפ"ט סעי' ו') שנשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא, נמצא שאעפ"י שאינן מחויבות במצות מ"מ שייך בהן קיום המצוה³, ולפי"ז שפיר יכולין להיות שליח⁴ לשריפת חמץ, וצ"ע.

בשריפת חמץ אי אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו

ועכשיו יש לדון, באופן דיכול לשרוף החמץ שם במקום עבודתו, אלא שיש בזה טירחה להפסיק באמצע העבודה ולילך במקום משומר לשרוף החמץ, האם בכי האי גוונא ג"כ אמרינן שאפשר לו ליתן החמץ לאחד מבני ביתו שישרפנו בביתו, או דאז אמרינן שישרוף בעצמו. ותוכן השאלה הוא, אם בשריפת חמץ אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו, דהא אפילו בבדיקת חמץ, שאינה אלא מדברי סופרים, כתבו הפוסקים שראוי לעשותה לכתחילה בעצמו ולא ע"י שליח, משום דמצוה בו יותר מבשלוחו, ואם כן כל שכן במצות תשכיתו, שהיא מצוה מן התורה, בודאי מהראוי לעשות בעצמו ולא ע"י שליח.

והנה בשו"ת באר משה הנ"ל, כתב דלא אמרינן בשריפת חמץ מצוה בו יותר מבשלוחו, והוא לפי"מ שכ' החת"ס (בסי' רצ"ד) שאעפ"י

סי' רצ"ז) דהא שכ' הרמ"א בסי' ש"ה (סוף סעי' י' בשם הריב"ש), שא"א לפדות הבן ע"י שליח, היינו שהשליח פודה הבן במעות של השליח ואינו מזכה המעות לאבי הבן, משא"כ אם האב שולח ממון ע"י שליח לכהן לפדות בנו, זה לא מקרי פדיון ע"י שליח, ודומה למניח למעותיו על הקוף ומשלחו לכהן ומודיע לו שמשלחו בתורת פדיון בנו, שיצא יד"ח לכו"ע, דאין זה פדייה ע"י שליח, רק הגעת ממון ע"י שליח, ואין בכך כלום והרבה שגו בזה. ולפי"ז כ' הבאר משה דה"ה כאן מאחר שהשליח שורף חמצו של בעל החמץ, ולזה א"צ שום שליחות, ועיקר השריפה היא מה שהחמץ נשרף ואינו בעולם ונשבת מרשותו של בעל החמץ, אין זה שליח רק מעשה קוף בעלמא, עכ"ל עיי"ש.

אמנם לפענ"ד דבריו צריכים ביאור, דהא דפשיטא ליה שחיוב תשכיתו הוא שהחמץ יהיה נשבת וא"צ לזה שום שליחות, לכאורה זה אינו, דהא החת"ס והרע"א שסוברים דא"א להשביח ע"י נכרי מטעם דאין שליחות לנכרי, לשיטתם הרי תשכיתו הוא חיוב שמוטל על האדם, ובלי הדין דשליח של אדם כמותו, אי אפשר לקיים מצות תשכיתו, וצ"ע.

ולמעשה מי שצריך לילך לעבודתו בערב פסח בבוקר, ואינו נמצא בביתו בזמן שריפת חמץ, ובמקום עבודתו אינו יכול לשרוף שם החמץ, שפיר יכול לעשות שליח אחד מבני ביתו לשרוף החמץ, אולם כיון שהרע"א והחת"ס סוברים דאם משביח ע"י נכרי או קטן לא יצא ידי חובת תשכיתו, צריכים לחוש לדבריהם לכתחילה, ולכן אין לשורפו ע"י נכרי או קטן ויש לדון לדבריהם אם יכולים לבער החמץ ע"י גדול שלא הביא ב' שערות, דהא

3. ועיין בקובץ שיעורים (קידושין אות קמ"ב), שלכך יכולין נשים לברך במצות עשה שהזמן גרמא, שגם נשים נצטוו כאנשים, אלא דאין מחויבין בדבר ואינן נענשים על ביטול המצוה כמו אנשים, ודומה לאכילת מצה במשך שאר ימי הפסח, עיי"ש.

4. ודע, דהגם שכתבו הפוסקים, דאין לעשות לכתחילה קטן או אשה שליח לגבי בדיקת חמץ, מ"מ היינו דוקא לגבי בדיקת חמץ, שהוא דבר שיש לו טורח גדול, וחיישין שמא יתשלחו בו, כמבואר בפוסקים שם, משא"כ לגבי ביעור חמץ דאין בזה טורח כ"כ, שפיר יכולים לסמוך עליהם.

הטעם, דאס לא עשה בעצמו, נראה כמתעצל מן המצוה, ובתבונה"ש (סי' כ"ח ס"ק י"ד) כ' דאם עושה ע"י שליח נראה כאילו אינו רוצה לטרוח בעצמו, ועשיית מצוה עליו כמשא, ומקרי מבזה המצוה⁶, א"כ מסתבר דאם אינו רוצה להטריח עצמו ולהביא המעות בעצמו להכהן, ורק משלחו ע"י שליח, שפיר נראה כמתעצל ומבזה המצוה, ואם מביאו ונותנה להכהן בעצמו מקבל שכר טפי. וכמו"כ נראה לגבי מצות תשבתו, דאם משבית החמץ ע"י שליח, ואינו מטריח לעשות כן בעצמו, אזי מקרי מתעצל או מבזה המצוה, וכמו"כ אם מתעסק בגופו במצות תשבתו, הרי הוא מקבל שכר טפי.

וראיתי בערוה"ב על איסור חל על איסור (סי' מ"ה אות א'), שהביא בשם ס' יד המלך על הרמב"ם, שמחדש דכל היכא דהמצוה מתקיימת ע"י ממונו של המשלח, לא אמרינן ביה מצוה בו יותר מבשלוחו, דכיון דמתקיים ע"י ממונו, הרי הוא כאילו עושה המצוה בעצמו, וכתב הערוה"ב דמדברי הגמ' (כריתות ט"ו) דקאמר ר' עקיבא שאלתי את ר"ג ור' יהושע באיטליס של עמאום שהלכו ליקח בהמה למשתה בנו של ר"ג וכו', ולכאורה ר"ג דהיה נשיא, וודאי דהיה לו מי שיטריח בעדו לקנות בשר, ולמה היה צריך לטרוח בעצמו, אלא על כרחך דעשה כן בעצמו, משום דמצוה בו יותר מבשלוחו, הרי דאעפ"י דהמצוה מתקיימת בממונו, אמרינן ב' מצוה בו יותר מבשלוחו, עיי"ש.

גם במחזיק ברכה להחיד"א (סי' ר"נ אות ג', מצוין בפ"ת שם), מדייק מדברי הגמ' הנ"ל,

שאנו חולקים על הריב"ש, וסוברים שיכולים לפדות ע"י שליח, מ"מ מצוה בו יותר מבשלוחו, ולכן אם האב במקום אחד והבן במקום אחר, יותר טוב שהאב יפדה את בנו במקום שהוא נמצא, ולא יפדה הבן ע"י שליח במקום שהבן נמצא, משא"כ בכי האי גוונא שהאב מסר ממונו להשליח לפדות, יותר טוב שיפדה השליח במקום שהבן נמצא, משיפדה האב במקום שהוא נמצא בלא הבן. ולפי"ז כתב הבאר משה דהוא הדין כאן בשריפת חמץ, מאחר שהשליח שורף חמצו של בעל החמץ, א"כ בכי האי גוונא לא אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו, כמבואר בחת"ס הנ"ל, כיון שהמצוה נעשית בממונו, והשליח הוא רק מעשה קוף בעלמא, עכתו"ד.

אולם לכאורה דבריו צריכין ביאור, דמה שכתב שבשו"ת חת"ס מבואר שכשהמצוה נעשית בממונו של המשלח לא אמרינן ביה מצוה בו יותר מבשלוחו, הרי זה אינו מבואר שם כלל, ואדרבה הא כתב שם בהדיא דאמרינן לגבי פדיון הבן הך דמצוה בו יותר מבשלוחו, וכנראה שהבאר משה הבין דהיות דהחת"ס (בסי' רצ"ז) כתב דכשהאב נותן ממונו לשליח לפדות לא מקרי שליחות כלל אלא מעשה קוף בעלמא, ממילא בכי האי גוונא לא אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו, אולם בדברי החת"ס אינו מבואר כלל דאז לא אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו⁵.

ובפשטות לפי"מ שכ' רש"י והר"ן בקידושין (מ"א-א) דמצוה בו יותר מבשלוחו, היינו משום דכי עסק גופו במצות מקבל שכר טפי, ובחיד"א (בשיווי ברכה יו"ד ס' רס"ז) כתב

5. אולם אפילו אי נימא דבמק"א בחת"ס מבואר שבכ"י האי גוונא יפדה השליח שם, מ"מ אינו מוכרח דסובר דבאופן זה לא אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו, רק דהחת"ס סובר שעדיף לפדות הבן במקום שהוא נמצא שם, כדי לחוש למש"כ הדג"מ (בגליון לסי' ש"ה) דא"א לפדות שלא במקום הבן, דחיישינן דילמא אינו חי, וע"כ צריך לפדות ע"י שליח שהוא אצל הבן, ואעפ"י שהח"ס שם חולק עליו בזה, עכ"ז סובר שלכתחילה צריך לחוש לדבריו, ויפדה ע"י שליח אעפ"י שאמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו, רק כשהשליח נותן מעותיו לכהן שבכה"ג יש ש' הרמ"א הנ"ל דלא מהני פדייה כזה, ע"כ כ' החת"ס שצריך לחוש לדבריו לכתחילה, ויפדה האב עצמו במקום שהוא אעפ"י שאינו אצל הבן, ואז לא חיישינן להחשש של הדג"מ, ודו"ק.

6. ועי' בערוה"ב על איסור חל על איסור (סי' מ"ה בהגהה אות ב') דהביא דברי התו"כ (פי' אחרי) דדרש ושפך וכסה שלא יכסנו ברגל שלא יהי' מצות בזיות עליו, ושפך וכסה מי ששפך הוא בעצמו יכסה, וכ' הקרבן אהרן שם, דגם זה הוא שלא יהיו מצות בזיוות עליו, וע"כ אינו עושהו בעצמו רק ע"י שליח, עיי"ש.

אמרינן הך דמצוה בו יותר מבשלוחו, וכמבואר במטה אפרים (סי' תקפ"ה אות י') דאפי' מי שיכול לתקוע בטוב, אינו מחויב לתקוע בעצמו משום מצוה בו יותר מבשלוחו, כי עיקר המצוה היא שמיעת התקיעה, ומעשה התקיעה היא רק הכשר מצוה עיי"ש, וכ"ה בשו"ת בנין שלמה (מהגאון ר' שלמה הכהן מוויילנא זצ"ל, סי' נ"ד) דלא אמרינן לגבי קריאת פרשת שקלים מצוה בו יותר מבשלוחו, דאין חיוב קריאה על יחיד רק על הציבור, ויש רק חיוב שמיעה, משא"כ בקריאת פרשת זכור וקריאת המגילה, בזה אמרינן דמצוה בו יותר מבשלוחו, דיש חיוב קריאה על כל יחיד, עיי"ש [ומדבריהם יוצא לכאורה, דגם לגבי שומע כעונה אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו, ובמק"א הארכתי בזה]. ועכ"פ הרי לנו דסוברים דעל הכשר מצוה לא אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו.

אמנם לענ"ד זה אינו, וזה לא מקרי הכשר מצוה, דאעפ"י דעיקר המצוה מתקיימת בהא דאין לו חמץ, מ"מ עכשיו שיש לו חמץ ומבערו, הרי הוא מקיים עצם מצות תשביתו ואינה רק הכשר למצוה, דהלא עכשיו שיש לו חמץ מחויב לבערו, ובפרט לאותו צד דתשביתו הוא בקום ועשה, בוודאי דהוא עצם מצוה ולא הכשר.

ותו, דבהא דכ' לעיל דאמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו לגבי הכנת צרכי שבת, נראה דגם לגבי הכשר מצוה אמרינן מצוה בו וכו', [עי' בשו"ע הרב בקונט"א סי' ר"נ ס"ק ב'], ובפרט לדברי הפוסקים הנ"ל, דכן אמרינן גם לגבי הכנת כל צרכי סעודת מצוה. ותו, דעיקר המקור דמצוה בו יותר מבשלוחו, הלא הוא בגמ' קידושין (מ"א א'), לגבי קידוש אשה, דאמרינן ביה מצוה בו יותר מבשליחו, ומצות קידושין הרי היא הכשר למצות פו"ר, עי' בגליון מהרש"א (יו"ד סי' כ"ח בדברי הש"ך ס"ק ה'), דמדויק כן מדברי הרמב"ם בספר המצוות (מצוה רי"ג) צונו לבעול בקידושין, עיי"ש, הרי דגם בהכשר מצוה אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו. ובפרט לפי"מ שכי' הר"ן שם, וז"ל: ואעפ"י דהאשה אינה מצוה בפו"ר מ"מ

דמצינו דר"ג הלך בעצמו לקנות בהמה, דבשביל הכנת סעודת מצוה אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו, ובוה מתרץ מה שנתקשה התוספות שבת שם, על המג"א (סק"ב), שכי' לפרש הא דכ' בשו"ע שם, דאפי' מי שיש לו כמה עבדים לשמשו, ישתדל להכין בעצמו שום דבר לצרכי שבת, דהוא מטעם מצוה בו יותר מבשלוחו, והוסיף המג"א — וה"ה בכל מצוה אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו, וכי' התוספות שבת, שלדברי המג"א לכאורה ראוי ליהדר בזה גם בסעודת מילה וחתונה וכיו"ב, וזה צ"ע שלא מצינו כן בשום מקום, וע"ז כתב המחזיק ברכה דהוא גמ' מפורשת הנ"ל, דר"ג הלך בעצמו לקנות צרכי סעודת החתונה, עיי"ש.

ומאדוני אבי מורי שליט"א, שמעתי שקצת דוחק לפרש דלכך הלך לקנות בהמה משום מצוה בו יותר מבשלוחו, דהענין של מצוה בו יותר מבשלוחו היה יכול לקיימו ע"י התעסקות במליחת הבשר או הבישול וכדומה, וכהא דמצינו בהכנת צרכי שבת, דרב ספרא מחריך רישא, רבא מלח שיבוטא וכו', ולא היה צריך להטריח לילך לשוק לקנות הבהמה, אלא הגמ' מלמדינו בזה, דמי שעושה שמחה, יתן להקדושים לאכול רק ממאכלים שהוא בעצמו היה אוכל, והיות שר"ג לא הי' אוכל בשר רק כשהוא בעצמו הי' הולך אצל השוחט ובדק הסכין בעצמו ועמד אצל השחיטה, וכמו שעושים הרבה ממדקקי המצות גם בזמננו, ע"כ הלך גם עכשיו להשחיטה, כדי לדקדק שהכל יהי' נעשה בתכלית הכשרות על צד היותר טוב, ודפח"ח.

ועכ"פ הרי לפנינו דברי הפוסקים הנ"ל, דכשנותן מעות לשליח לקנות צרכי סעודת מצוה, אעפ"י דהמצוה נעשית בממונו של המשלח, והשליח הוא מעשה קוף בעלמא, שפיר אמרינן בזה מצוה בו, ודלא כהבאר משה הנ"ל.

וחכם אחד העיר, דלהצד דקיום מצות תשביתו הוא אפילו בשב ואל תעשה בהא דאין לו חמץ בביתו, א"כ נמצא דמעשה ההשבתה אינו רק כהכשר מצוה, ובהכשר מצוה לא

מצוה בו אם הוא בודק קצת די וא"צ לעשות כל המצוה, וכ"ה בהדיא בפרמ"ג (א"א אות ד') ובמשנ"ב ס"ק ח',⁸ הרי לנו דאם עשה מקצת המצוה בעצמו לא אמרינן עוד על הנשאר מצוה בו יותר מבשלוחו, וא"כ אפ"ל דכמו"כ כשבדק החמץ בעצמו, והבדיקה הרי הוא חלק מהביעור, דלכך מברכין עליו על "ביעור" חמץ, א"כ שפיר יכול לעשות הביעור ע"י שליח, ומקרי שפיר שעשה כבר מקצת המצוה בעצמו.

אולם יש לדון בזה, דהרי הבדיקה היא רק מדבריהם, ומצות תשבתו היינו מן התורה, ויתכן דמה שעשה הבדיקה מדבריהם לא נקרא כלל עשיית "מקצת" המצוה לענין תשבתו של התורה, ויהיה זה תלוי במה שהאריכו האחרונים דאם אינו מבטל החמץ, האם אז נחשב חיוב הבדיקה מן התורה. ותו, דא"כ נימא לאידך גיסא, דמי שמבער חמץ בעצמו, לא יצטרך לעשות הבדיקה בעצמו, דהא כבר עשה מקצת המצוה ע"י שמבער החמץ בעצמו, ועל כרחך דכל חלק של המצוה נידון בפני עצמו,⁹ וצ"ע.

עוד טעם דלכתחילה אין לשרוף ע"י שליח וראיתי בשו"ת קנין תורה (ח"ה סי' ל"ז) שכתב וז"ל: ובענין קיום מצות תשבתו, כבר כ' המנחת חינוך לשי' התוס' דתשבתו הוא מצוה עשה שמונח אקרקפתא דגברא כמו לולב, ולפי"ז הוא מ"ע שבגופו וא"א לקיימה ע"י שליח, ואעפ"י שכ' המנ"ח שלשי' הרמב"ם ורש"י קיום מצות תשבתו הוא בשב

יש לה מצוה מפני שהיא מסייעת לבעל לקיים מצותו, ע"כ אמרינן בה מצוה בה עיי"ש, ובפשטות הא דמסייע לבעל לעשות מצותו אינה עדיף מהכשר מצוה, ודו"ק.

ותו נראה, דאפי' להפוסקים הנ"ל דסוברים דלא אמרינן בהכשר מצוה מצוה בו יותר מבשלוחו, מ"מ כתב בשד"ח (בדברי חכמים סי' מ"ג) בשם העמק שאלה להנצי"ב (בפרשת וזאת הברכה), דהכשר מצוה הכתובה בתורה בהדיא, שפיר אמרינן ביה מצוה בו יותר מבשלוחו, כגון בהכנת צרכי שבת, דכתיב והכינו את אשר יביאו, וכמו"כ בעשיית סוכה, אעפ"י דאינו רק הכשר מצוה,⁷ מ"מ כיון דכתוב בתורה חג הסוכות תעשה לך, וכמו"כ בעשיית מצות דכתיב ושמרתם את המצות, אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו, וכמבואר באו"ח (סי' ת"ס סי' א' ובמג"א שם), ע"כ. וכתב השד"ח דלדבריו בהכנה לשאר סעודות מצוה, כגון ברית או נשואין, לא אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו, ודלא כדברי המחזיק ברכה הנ"ל עיי"ש, ולדבריו נראה דכמו"כ לגבי מצות תשבתו אפי' אם נימא דמקרי הכשר מצוה, מ"מ כיון דמעשה תשבתו כתיבה בהדיא בתורה, דהלא כתיב אך ביום הראשון תשבתו, שפיר אמרינן ביה מצוה בו יותר מבשלוחו.

והיה אפ"ל לפי"מ שהארכתי במק"א בס"ד, דמדברי המג"א (סי' תל"ב סק"ה) שכ' לגבי בדיקת חמץ דאעפ"י דיכול לבדוק ע"י שליח מ"מ גם הוא יבדוק בעצמו, דמצוה בו יותר מבשלוחו, ע"כ, ומשמע מדבריו דאפי' משום

7. ודלא כמו דמשמע מדברי רש"י מכות (ח' ע"א ד"ה השתא) דעצם עשיית סוכה הוא מצוה מה"ת וכמבואר בפסוק חג הסוכות "תעשה" לך, ע"י בשו"ת אבני"ז או"ח סי' תנ"ט, ובדע"ת תרכ"ה אות א', ובבהל"כ תרנ"ו בשם הירושלמי.

8. אמנם בש"ע הרב סי' ח' נראה דזה רק באינו יכול לטרוח בעצמו על כולו אבל לכתחילה צריך לעשות בעצמו את כל הבדיקה, וכן מדויק משו"ע הרב זו במשנת אברהם שער כתיבת ספר תורה סי' א' ס"ק כ"ח מובא בשד"ח כללים מער' מ' ס"ק נ"ו, ולכן צווח על מנהג שנוהגים לעשות כיבודים לכתוב אות בס"ת בסיום כתיבת הספר הלא משום מצוה בו צריך לעשות לכתחילה הכל עיי"ש, ועי' בחתנ"ס ח"א שער טוטפות סי' י"א, וא"א (מהג' מבוטטש) מהדורא תנינא סי' תקפ"א ובדע"ק סי' כ"ח וסי' ר"ע סק"ג, ובמקדש מעט שם סק"ו, שכ' שעם עשה מקצת מצוה אין עוד חיוב של מצוה בו, ועי' בפת"ז סי' תרכ"ה מה שמפלפל בזה עיי"ש.

9. בפרט לפי מה דמשמע בטו"ז סי' תל"ד סק"ו דאפילו אם ננקוט דיכול לבטל ע"י שליח, אמרינן ב"י מצוה בו יותר מבשלוחו, דכתב וכי בשופטני עסקינן דלא יעשה מצוה כזו בעצמו וכו', א"כ כל שכן לגבי שריפת חמץ אמרינן מצוה בו וכו' ודו"ק.

כל חמירא ועדיין ב"ב אוכלים מחמצו כמש"כ הבאר משה שם, וע"כ כ' הבאר משה שם שטוב שבני ביתו יצלצלו אליו להודיעו כבר שרפו החמץ ולהזכירו שיבטל החמץ, משא"כ אם הבעה"ב שורפו במקום עבודתו, אז אין שום חשש, דהא יכול לבטל תיכף אחר השריפה כדינו, ולא חיישין שישכח לשרוף, כשם שלא חיישין כשהוא נמצא בבית שישכח מלשרוף.

וע"כ נראה דאם אפשר לשרוף החמץ במקום העבודה, אף שהדבר כרוך בטירחה מרובה, מ"מ ישרוף שם בעצמו ויבטל אח"כ, ולא יתנו לבני ביתו שהם ישרפו בבית, אכן אם אין הדבר באפשרי לשרוף במקום העבודה, אז יתן לב"ב שהם ישרפו בביתו, ויצלצלו לו לאחר השריפה ויודיעוהו שכבר שרפו החמץ, ואז הוא יבטל החמץ בעצמו.

ונראה דאפילו אם אי אפשר לו לשרוף החמץ במקום העבודה [כפי שמצוי באותם שעובדים בתוך העיר שא"א לשרוף ברחוב שם חמץ], אבל יכול לזרוק לביהכ"ס, שגם בזה מקיים מצות תשבות, דהא קייל"ן כחכמים דהשבתתו בכל דבר, אלא שאנו מחמירים לכתחילה לשרוף (כמבואר בסי' תמ"ה), ע"כ נכון שיקח עמו כזית חמץ ויפרנו ויזרקנו לביהכ"ס שם, ואח"כ יבטל החמץ כדינו, וליתר שאת יעשה שליח בביתו לשרוף עוד כזית חמץ, והוא יותר טוב ממה שיעשה שליח לשרוף החמץ ושיצלצלו לו במקום העבודה להזכירו לבטל החמץ, חדא, דבפשטות אמרינן לגבי ביעור חמץ מצוה בו יותר מבשלוחו, ועוד דהרי יש לחוש שישכחו לצלצלו [מפאת טרדות ערב פסח וכדו'] למקום העבודה, והוא ישכח מלבטל החמץ.

אי צריך לשרוף החמץ דווקא בשעה ה' או דמותר לשורפו קודם לזה

ודע, דלכאורה נראה דכל דברינו הנ"ל אמורים רק באופן דבני ביתו עדיין רוצים לאכול חמץ בערב פסח בבוקר, כמו דנהוג אצל הרבה בני"א, וע"כ א"א לו לשרוף החמץ קודם הליכה לעבודה, דהא עדיין אוכלים מחמצו

ואל תעשה, כבר פשט המנהג של הנחת עשרה פתותין שכ' הרמ"א (סוסי' תל"ב), וראינו אצל צדיקים זי"ע שהיה עבודה קדושה שריפת חמץ ע"י עצמם, ובודאי ראוי לחוש עכ"פ לשי' התוס' דהו"ל מצוה אקרפתא דגברא וא"א לעשותו ע"י שליח וכו', ע"כ כל יר"ש יש לו להדר לצאת ידי כל השי', ע"כ בעה"ב היוצא לעבודה יקח עמו החמץ ושם ישרפנו בזמנו ויאמר כל חמירא ג"פ כמנהג, ואין לשרוף חלק מהחמץ קודם יציאתו, דבמנ"ח שו"ט אפי' על מה שחז"ל קבעו לשרוף שעה קודם, כיון דמה"ת חיוב שריפת חמץ בזמנו הוא בחצות יום דוקא, וליתר שאת יטלפנו לו למקום העבודה כשמגיע הזמן להזכירו שישרף החמץ, ובאם אין אפשרות לכל זה יתן רשות לאשתו שתשרוף במקומו והוא יאמר עכ"פ כל חמירא במקום שהוא וגם היא יאמר כן בבית בלשון שמבינה, עכ"ל.

ולענ"ד דבריו צ"ב, דמה דפשיטא ליה דאם תשביתו הוא בקום ועשה א"א לעשותו ע"י שליח, כבר ביארנו לעיל דזה אינו, דהא מדברי החת"ס והרע"א מבואר דאפי' אם תשביתו הוא בקום ועשה, מ"מ יכול לקיימה ע"י שליח ישראל, ורק ע"י שליח נכרי א"א לקיימו, ומדברי המג"א הנ"ל יוצא דאפי' ע"י נכרי יכול לקיימה, הגם דאין שליחות לנכרי, אפי' אם נימא דתשביתו הוא בקום ועשה, וכפי שביארנו לעיל, ודו"ק.

אמנם מטעם אחר נראה דאם אפשר לשרוף במקום העבודה, אף שיש בזה טירחה מרובה, עדיף שישרפנו שם, ולא ע"י ב"ב בביתו, דבאמת כבר נתעורר הבאר משה (שם) דהא אנו מבטלים עוה"פ ביום לאחר השריפה, והרי אין לבטל לכתחילה ע"י שליח, כמבואר בסוף סי' תל"ד, וא"כ צריך הבעה"ב בעצמו לבטל החמץ במקום העבודה, ואין לסמוך על הביטול שעושין בני ביתו בשעת שריפת חמץ, וכיון שהבעה"ב אינו שורף אז החמץ, א"כ יש לחוש שישכח לבטל, וא"א לבטל קודם שהולך לעבודה, דהא אין לבטל רק אחר השריפה, כמבואר ברמ"א בסי' תל"ד [ותו, דא"א לומר

אח"כ¹⁰, וכ"ה בשד"ח (מערכת חו"מ סי' ט' אות י"ד) בשם הגאון רבי משולם איגרא זצ"ל ובשם שא"ח, וע"ע בשד"ח (מערכת חו"מ סי' ה' אות מ"ה), שהביא בשם הגאון רבי יוזפא מזאלקאווא זצ"ל, דמה שאומרים בביטול היום דביערתיה ודלא ביערתיה דלכאורה אין לו פי' דמה שביער מה צורך לו לבטלו, ופי' דהכוונה בזה לכלול גם מה שמכר לנכרי דהוי כביעורו ולא נעשה המכירה כדנינו, ולפי"ז ג"כ צריך לבטל אחר המכירה.

אולם בשו"ת מנחת יצחק (חלק ח' סי' מ"א) כבר נתעורר בזה דמנהג העולם אינו כן, ואין אנו מדקדקים על זה, דברוך כלל שורפין החמץ ומבטלין אח"כ, עוד קודם שהרב מכר החמץ להנכרי, והביא שם המנחת יצחק מהרבה פוסקים דסוברים דיכולים לבטל קודם המכירה, ומסיים דבפרט דאם אינו מוכר החמץ בעצמו רק ע"י המרא דאתרא, אין קפידא בזה, דכיון דכבר עשה שליח למכור קודם הביטול, אף דמכירת הרב לנכרי הוא אחר הביטול, שפיר מהני, עיי"ש.

וחכם אחד הראה לי בשו"ת שיח יצחק (ווערבוי סי' ר"ה), שכתב, דאין נכון להקדים עצמו לשרוף החמץ בהשכם בבוקר, לפימ"ש המג"א (סי' תל"ד סק"ו) שיש טעם לומר הביטול בלשון ארמי, והובא במחצית השקל שם, שהוא שלא יקטרגו המקטריגים, שנראה ביטול זלזול לפת שהוא חיי האדם, ואעפ"י שמוכרח לקיים מצות ה' שלא לעבור בבל יראה, צ"ל שהיה לו לחפש אוכלים קודם לזה, כדי שלא ישאר לו חמץ שיהא צריך לזלזל בו לבטלו עכ"ד, ועפ"י"ז י"ל דגם אם יבערו בזמן דמותר עדיין לאוכלו, יש קטרוג עליו, דהרי יכול לחפש עוד אנשים שיאכלוהו. עוד כתב

בביתו, וממילא אי אפשר לבטל אז החמץ, משא"כ אם אין בני ביתו אוכלים עוד חמץ, אז פשוט דאין לשרפו בשעה החמישית ע"י שליח, רק ישרוף החמץ קודם שהולך לעבודה וגם יבטל אז החמץ, והכל על מכונו יבוא בשלום.

אמנם בדברי הקנין תורה הנ"ל, מבואר דאין לשורפו קודם שהולך לעבודה, משום דאינו נכון לשרוף כ"כ רחוק מהזמן שנתנה תורה דהיינו בחצות, ולא הבנתי מנא לי' הא, ומש"כ דבמנ"ח שו"ט על מה שחז"ל קבעו לשרוף שעה קודם חצות, כיון דמה"ת חיוב שריפת חמץ בזמנו הוא בחצות יום דוקא, צ"ב, דאה"נ דהמנחת חינוך נתקשה בזה, אך מ"מ מבאר שם דיש כח בחכמים לעשות דבר כזה, אבל אינו מבואר במנחת חינוך כלל דעכשיו דכבר קבעו זמן שריפת חמץ קודם חצות, דצריך לעשותו סמוך לחצות ממש, ומדברי הרמ"א (בסי' תמ"ה סעי' א') שכתב, דאם רוצה לשרוף החמץ בלילה אחר הבדיקה הרשות בידו, אך המנהג לשורפו ביום דומיא לנותר שהיה נשרף ביום, מבואר דיש ענין שלא לשורפו בלילה דומיא בנוותר, אבל ביום יכול לשורפו לכתחילה גם בהשכם, וא"צ לשרוף דוקא בתוך שעה חמישית.

והיה אפשר לומר טעם אחר שאין לשרוף החמץ בבוקר קודם שהולך לעבוד ואז יבטל החמץ, דלפי"ז נמצא שהוא מבטל החמץ קודם שהרב מכר את חמצו לנכרי, וכבר נתעורר החת"ס בגליון השו"ע בסי' ת"ן על מג"א סק"ח [וכ"ה בשו"ת חת"ס סי' קי"ט] דאם מתחילה ביטל כל חמצו ואח"כ חזר ומכר כל חמצו נפקע ונתבטל ביטולו, שהרי גילה דעתו שרוצה בה, דהא מוכרו לנכרי, וע"כ צריך שימכור חמצו לנכרי ואח"כ ישרוף ויבטל

10. ומה שנתעורר החת"ס דא"כ גם החמץ שיחדו לשריפה נכלל בהמכירה, ונמצא שאינו מקיים מצות שריפה בחמץ שלו, וע"כ כ' שיתן חמצו לחבירו במתנה ע"מ להחזיר ולא יהיה נכלל בהמכירה להנכרי ואח"כ יחזרו לו חבירו וישרפנו, עיין מה שכתב בזה מו"ר הגה"צ מפאפא זצ"ל, בשו"ת ויען יוסף (סי' רי"א) שהוסיף בהשטר מכירת חמץ דחוק מהעשרה פתיתין של חמץ שיחדתי לקיים בו מצות שריפה הם אינן בכלל המכירה והמתנה. גם בשו"ת משנת שכיר (ח"ב סי' צ"ב) כ' דמנהג העולם אינו כהחת"ס הנ"ל, וע"כ יכתוב בשטר מכירה שאינו מוכר מה שמיועד לשריפה, או שיאמר לבי"ב דמה שהוא מיועד לשריפה אינו בכלל המכירה, עיי"ש.

אמנם הגם דמעיקרא דינא יכולים לשרוף החמץ אפילו בבוקר השכם דערב פסח, מ"מ המנהג היה מעולם לשרוף החמץ ולבטלו בסוף שעה ה', וכמבואר ברא"ש (פסחים פ"א סי' ט') בשם תשובת רש"י, שכ' ויש נוהגין לבטל בתחילת שעה ששית בשעת שריפה, ופי' הרא"ש דמש"כ רש"י שעה ששית היינו סוף שעה חמישית, עיי"ש, וכ"ה בטור (סי' תל"ד) בשם אביו הרא"ש, דהיה נהוג לבטל עוה"פ בסוף שעה חמישית, וכוונתו בשעת שריפת חמץ, וכמבואר בדברי הרא"ש הנ"ל, וכ"ה בב"י שם. וכ"ה בשו"ע הרב (שם סעי' י"ג), וז"ל: ועכשיו בדורות האחרונים שנהגו להחמיר ולבער חמץ בסוף שעה ה' ולבטלו בשעת הביעור וכו'. וכ"ה במשנ"ב (ס"ק י"א) במש"כ ומ"מ אין לסמוך על ביטול היום ושלא לבטל בלילה, דחיישינן שישכח לבטל עד ששית דאז לא מהני ביטול, וכי' ע"ז בשעה"צ שם, ואעפ"י דאז זמן שריפה לפי המנהג וא"כ ממילא יזכור גם לבטלו, מ"מ כיון דמעיקרא דינא יכול לשרוף מתי שירצה לא מקרי זמן מסוים [ט"ז], עכ"ל.

ולכן נראה דאם יכול לשרוף בתוך שעה חמישית, אז אין ראוי לשרוף קודם לשעה זו, כדי לחוש למש"כ בשו"ת שיח יצחק הנ"ל, דנראה קצת זלוזל לפת שירפנו בזמן דעדיין מותר לאוכלו, [הגם דיש לחלק באם אינו שורף רק העשרה פתיחין שייחדו לשריפה, או דשורף שאר חמץ דראוי לאכילה], אמנם לחכות בתוך שעה חמישית עד קרוב לסופו ואז לשרוף, וכהמנהג דמוזכר בהפוסקים הנ"ל, בזה יש מקום לדון, דבזמננו לא ראינו נוהגים לדקדק לשרוף דוקא בסוף שעה החמישית, ואולי דחיישינן שישכחו מלשרוף עד שעה ששית, ואז אין בידו לבטלו עוד, וכ"ה בב"ח (שם) שכ', והמנהג הנכון כמו שכ' בהג' סמ"ק (סי' צ"ח) וז"ל, ונכון שמיד שאכל אדם וב"ב בארבע שעות שירוף את החמץ מיד ויבטלנו, וטעמו דחיישינן שישכח לשרוף עד שעה ששית ואז אין בידו לבטלו, ע"כ ישרפנו בשעה ידוע ואז בידו לבטלו, והמנהג הנכון,

דבכסף משנה (פ"א מהל' חו"מ הל' ט') שצריך להמתין עד קרוב לתחילת שעה ששית ואז ישרפנו, להורות ששורפו מפני זמן האיסור שבא, וזה מורה יותר שמקיים מצוה, עיי"ש.

ודבריו צ"ב, דכבר כתבנו דמפשטות דברי הרמ"א הנ"ל, נראה דרק בלילה אין לשרוף דומיא דנותר שהיה נשרף ביום, משא"כ ביום שפיר יכול לשרפו אפילו בהשכם, וכן משמע מדברי הט"ז (סי' תל"ד סק"ה), במש"כ בשלמא בזמן הגמ' דהיה זמן מסוים לכל לשריפה דהיינו תחלת שעה ששית, אבל למנהג דידן "שכל אחד שורף מתי שירצה א"כ לא הוי זמן מסוים", ואם אמרינן שצריך לשרוף דוקא בשעה חמישית, א"כ הרי יש לו זמן מסוים. וכן משמע גם במחצהש"ק (שם), דכ' על דברי המג"א (ס"ק ח') שכ' וא"כ צריך לשרוף קודם שעה ששית, וע"ז כתב המחצהש"ק — וכי' הרמ"א שאין לשרוף בלילה עי' לקמן תמ"ה ס"א בהג"ה עכ"ל, א"כ נראה מדבריו דכל שהוא קודם שעה ששית יכול לשרוף רק שלא לשרוף בלילה, ודו"ק.

וגם מש"כ בשם הכסף משנה, יש לדון, דכל דברי הכסף משנה בנויים על דברי הרמב"ם שכ' לשרוף בשעה שישית, ולכאורה הלא מבואר בפוסקים דצריך לשרוף קודם שעה שישית, ע"כ כ' הכסף משנה דמש"כ הרמב"ם שעה ששית הוא לאו דוקא, אלא סוף חמישית קאמר, וא"כ למה כ' הרמב"ם שעה ששית, ע"ז כ' הכסף משנה, דהרמב"ם רוצה לומר דצריך להמתין עד קרוב לתחלת שעה ששית ולשרפו, להורות ששורפו מפני זמן האיסור שבא, וזה מורה יותר שמקיים מצוה. אמנם הכסף משנה כתב עוד צד, די"ל דהרמב"ם חולק על שאר הפוסקים, וסובר דאינו מחויב לשרוף קודם שעה ששית, ולפי"ז אין מוכרח מדברי הרמב"ם דסובר דאין לשרוף רק סמוך לשעה ששית, אלא שהרמב"ם אומר לנו דאינו מחויב לשרוף עד שעה ששית, וכיון דהכסף משנה כתב על צד השני דזה עיקר, ע"כ גם אליבא דהכסף משנה יכולים לשרוף קודם לזה.

עיי"ש, ועי' במג"א (סוס"ק ז')¹¹, ואעפ"י דבזמנם לא חששו לזה, מ"מ אולי בזמננו שירדה חולשא לעולם, צריך יותר לחוש לזה, דידוע דערב פסח הוא זמן בהול ומוקפין בטרדות, וע"כ נראה דבמקום דאין מנהג בזה, שפיר יכולים לשרוף החמץ גם בתחילת שעה חמישית.

אמנם כל זה כשיכול לשרפו בעצמו בתוך שעה חמישית, משא"כ אם אינו יכול לשרפו אז, וכדי לשרפו או יצטרך לעשות ע"י שליח, שפיר יכול לשרפו בהשכם בבוקר ולא ישרפנו בשעה חמישית ע"י שליח, ואפי"ו אם יכול לשרפו אז, אלא שיהי' בזה טירחה יתירה, או אי-נעימות שיצטרך לשרפו בתוך העיר במקום רבים, מסתבר דשפיר יכול לשרפו בבוקר השכם, וכנ"ל.

אי צריך לברר שהשליח שרף חמצו

ודע, דאפי"ו באופן שנוטל את חמצו עמו ושרפו במקום העבודה שלו, מכל מקום אם בני ביתו עדיין אכלו חמץ בער"פ בבוקר, צריך לצלצל לב"ב ולברר שכבר אכלו כל החמץ שבבית ולא נשאר עוד כלום, וכן אם מינו בני הבית שליח לשרוף החמץ, צריך לברר אם עשה שליחותו ושרף את החמץ, והוא לפי"מ שכתבתי במק"א (בקובץ אור ישראל גליון ג') לענין בדיקת חמץ, שאם עשה שליח לבדוק חמצו, אזי צריך לברר אם אכן בדק, ולא אמרינן בזה חזקה שליח עושה שליחותו, וכמבואר בחוקת הפסח (סו"ס תל"ד) דאף דקיי"ל דבדברי סופרים אמרינן חזקה שליח עשה שליחותו, מ"מ כבר נתבאר בפוסקים דה"מ בדבר שאין לא עיקר מה"ת, אבל בדבר שיש לו עיקר מה"ת לא אמרינן חזקה וכו', וא"כ לגבי בדיקת חמץ שיש לו עיקר מה"ת,

דבלא ביטול צריך לבדוק מה"ת, לא אמרינן ב"י חזקה שליח עושה שליחותו, וצריך לברר אם בדק, וכ"ה בשד"ח (מערכת חו"מ ס' ה' אות ט"ו) שהביא בשם שיח פאת השדה דנסתפק באם עשה שליח לבדוק והשליח אינו בעיר וא"א לשאלו, אי סמכינן דוודאי בדק או לא וצריך לבדוק עוה"פ, ומפלפל ג"כ בענין זה בדבר שיש לו עיקר מה"ת לא אמרינן חזקה וכו', ומסיים שם דעדיין צ"ע רב לכן אמרתי לחזור ולבדוק בע"פ¹² עיי"ש.

עוד כתב שם בחוקת הפסח, דאפי"ו אם אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו, היינו דוקא אם א"א לשאלו השליח, כגון שאינו בעיר, אבל אם אפשר לשאלו השליח, בוודאי דצריך לברר, וכמש"כ הפוסקים, דאף דקיי"ל דאם שוכר בית בי"ד דהוא בחזקת ברוק, ולכן אם אין בעה"ב בעיר לשאלו א"צ לבדוק, מ"מ אם הוא בעיר צריך לשאלו אותו ולא סמכינן על חזקת ברוק (ע' בס"י תל"ז ס"ב), ה"ה דאין לסמוך על חזקה דשליח וכו' אם אפשר לברר, עיי"ש.

ולפי"ז במי שהולך לעבודה ער"פ בבוקר, וב"ב עדיין אוכלין מהחמץ שבביתו, אפי"ו אם ישרוף את החמץ שם במקום העבודה, מכל מקום מנ"ל שב"ב כבר ניקו כל החמץ מביתו, ודילמא עדיין נמצא חמץ בביתו ועובר בב"י, והרי בדאורייתא לא אמרינן חזקה עושה שליחותו, ואפי"ו אם מבטל החמץ עוה"פ ביום, מכל מקום כבר כתבנו דכיון שיש לו עיקר מה"ת לא אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו, וע"כ נ"ל שבכל אופן צריך לצלצל לב"ב ולברר שאכן אין עוד חמץ ברשותו ושרפו הכזית חמץ ששייר לשריפה.

ודבר זה נוגע אפי"ו להנהיגים לכתוב בשטר מכירת חמץ, שכל חמץ שנמצא בביתו שאינו

11. אולם אפ"ל, דהיות דכבר עשה ביטול בלילה אחר הבדיקה, והביטול ביום הוא רק חומרא, לא חיישינן שיטבח מלבטל, וכ"מ בשו"ע הרב שם.

12. אמנם במשנ"ב בשעה"צ (סי' תל"ד ס"ק כ"ו) משמע דרק באומר לשליח לבדוק ולבטל, והבעה"ב אינו מבטל בעצמו, דאז הוא חשש דאורייתא, בזה לא אמרינן חזקה וכו', משא"כ אם הבעה"ב מבטל, א"כ הבדיקה הוא רק מד"ס, בזה אמרינן שפיר חזקה שליח עושה שליחותו, עיי"ש.

דנותר ולא דוקא בכזית האחרון, והמועדו"ז אינו מסכים לו עיי"ש השקו"ט בזה.

וביאור מחלוקתם, דבעל מועדו"ז סובר דתשבתו הוא דין בבית, היינו שהבית צריך להיות מושבת ונקי מחמץ, וכזה מקיים תשבתו, וע"כ אינו מקיים מצות תשבתו רק בכזית האחרון, דעיי"ז נעשית ביתו מושבת ונקי מחמץ, אולם בעל קהילת יעקב סובר דאין תשבתו דין בבית, דהבית יהיה נקי מחמץ, אלא הוא דין בחפצא דחמץ, דאדם מצווה להשבית חמצו מהעולם, ובכל כזית דמשבת מקיים בזה מצות תשבתו, אף שעדיין נשאר לו חמץ בבית, כיון דכזית חמץ זה השבית מהעולם, וזה ממש דומיא לנו"ת¹⁴.

ובאמת יש בזה פלוגתא דקמאי, דבשו"ת נודע ביהודה (מהדורא קמא סי' מ"א) כ' וז"ל: ואל תשיבני מסח באמצע בדיקת חמץ וכו' אומר אני שכל חור וזוית שבדק קיים המצוה שאין ביעור חמץ מעכב זה את זה ואם מבער כזית חמץ אף שיש עוד בביתו הרבה חמץ על כזית זה שביער קיים מצות תשבתו, והגע בעצמך מי שנודע לו בפסח שמת מורישו קודם פסח ונפל לו בירושה חמץ או שהיה לו תבואה בשדה ונתחמצה ונודע לו בפסח והוא מקום רחוק שאי אפשר לו להשביתו ועל כרחו עובר עליו וגם נתחמץ לו בביתו חמץ גמור, הכי יעלה על הדעת הואיל ואינו יכול לקיים מצות תשבתו בחמץ שהוא לא יהיה מצווה מן התורה להשבית גם החמץ שבביתו, הא ודאי לאו מילתא, וכל חתיכת חמץ מצוה עליו להשביתו ואין אחד מעכב את חבירו, עכ"ל.

נפרט בשטר הוא בכלל המכירה¹³, א"כ בכל אופן אינו עובר על חמצו שנשאר איסור מה"ת, מ"מ מדרבנן עדיין צריך להניח החמץ [ואפי" חמצו של נכרין בחדר מיוחד, מחשש שמא יבוא לאכלו, וא"כ אם לא ניקו הבית מהחמץ, והחמץ מונח שלא במקום מיוחד, נמצא דעדיין עובר מדרבנן, ומקרי דרבנן שיש לו עיקר מה"ת, ומחויב לברר שכבר ניקו הבית מהחמץ כנ"ל.

אי תשבתו מקיימים בכל כזית דמשבת או דדוקא בכזית האחרון

ועכשיו נבאר במי שא"א לשרוף החמץ שם במקום העבודה, וגם א"א לשרפו קודם שהולך לעבודה, דהא ב"ב עדיין רוצין לאכול מחמצו, אם מכח הדין דמצוה בו יותר מבשלוחו ישרוף כזית חמץ קודם שהולך לעבודה וכזה מקיים הענין דמצוה בו יותר מבשלוחו, ותוכן השאלה אם מקיים מצות תשבתו כשמבער כזית חמץ אעפ"י דעדיין נמצא הרבה חמץ בביתו, וכפי שנבאר בס"ד.

הנה בספר מועדים וזמנים (ח"ג סי' קצ"ד) כתב דקיום מצות תשבתו אין הכוונה דבכל כזית וכזית חמץ שמשבת מקיים מ"ע, רק מסתברא דקיום המצוה הוא בכזית האחרון, דעיי" השבתת כזית זה נעשית כל רשותו מושבת ונקי מחמץ, וע"כ אי שרף איזה חמץ, ויש לו עוד חמץ ברשותו, לא קיים ע"י שריפה זו מצות תשבתו, ובהג"ה שם מביא שהגה"צ רבי יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל (בעל קהילת יעקב) במכתב אליו חלק עליו בזה, ודעתו דיש מצות עשה בכל כזית וכזית ששורף דומיא

13. וכבר כ' לעיל דבנוסח שטר מכירת חמץ של מו"ר זצ"ל בשו"ת ויען יוסף (ח"ב סי' רע"ד) כ' "חוק המעשרה פתיתים של חמץ שיחדתי לקיים בהם מצות שריפת חמץ הם אינם בכלל המכירה", א"כ אם נתן אותו החמץ לשליח לשרוף, בוודאי שצריך לברר ששרף אותו באמת.

14. ובדרך פלפול יש לומר דזה תליא במחלוקת חכמים ור' יהודה אי אמרינן אין ביעור חמץ אלא שריפה או לא, דלר"י דלמדין מותר דאין ביעור חמץ אלא שריפה, ה"ה דאמרינן דדומה לנו"ת שהוא דין בחפצא דכל כזית שהוא שורף קיים המצוה, דאל"כ קשה האיך מדמינן חמץ שהוא דין בבית לנו"ת שהוא דין בחפצא, משא"כ לחכמים דאין מדמינן לנו"ת, שפיר י"ל שהוא דין בבית. וכמו"כ יש לומר דתליא בחקירת המנחת חינוך אי תשבתו הוא בקום ועשה, דהיינו דרק כשיש לו חמץ ומשביתו מקיים מצוה, ולפי"ז הוא דין בהחפצא דרק כשמשבית חפצא של חמץ מקיים מצוה, משא"כ לצד השני דהמנחת חינוך דמקיים המצוה בשב ואל תעשה ע"י דאין לו חמץ ברשותו, אזי היא דין בהבית, דבהא דביתו הוא נקי מחמץ מקיים המצוה [ולעיל כ' די"ל דשני צדדי המנחת חינוך ג"כ תליא במחלוקת ר' יהודה וחכמים אי אמרינן דאין ביעור חמץ אלא שריפה, ויש להאריך בזה ואכ"מ].

עובר על כל כזית וכזית, ונמצא לפי"ז דספיקן של המגן האלף לגבי כל יראה, הוא כעין מחלוקת הנו"ב והמחנה חיים הנ"ל לגבי קיום מצות תשביתו.

ובמקראי קודש (סי' נ"ו) מביא בשם הגר"י קלמס, דהקשה על הרמב"ם פ"א הל' ג' דכ' דמי שיש לו חמץ ברשותו קודם פסח אף דעובר עי"ז בשני לאוין אינו לוקה דהוי דלא שאין בו מעשה אלא א"כ קנה חמץ בפסח, דמשמע מזה דאף דהיה לו החמץ מקודם פסח וקנה עוד עובר עי"ז, וזה קשה דכיון דכבר יש לו חמץ, וביתו אינו נקי מחמץ, א"כ אין נפק"מ בין כזית אחד לכמה ולמה כזיתים דעובר מחדש. ובעל מקראי קודש כ' ולי נראה דל"ק כלל, דבאמת עוברים על כל כזית וכזית, ומביא ראייה מאוכל נבילה דעובר על כל כזית וכזית וכו', ואח"כ כ' ואין סברא לחלק בין איסור אכילה לשאר איסורין, דהוי במשנה מכות (כ"א ע"א) מבואר גם כן על מי שהיה לבוש כלאים וכו', עיי"ש.

ולכאורה דבריו צריכים ביאור, דמה ראייה מאכילת איסור או מכלאים, הלא כאן בחמץ, אם אמרינן דבל יראה הוא דין בהבית, והיינו דקפידת התורה היא שלא ימצא חמץ ברשותינו, א"כ מסתבר דאינו עובר על כל כזית וכזית, וא"כ מה ראייה ממקומות אחרים. וצ"ל דבעל מקראי קודש היה ליה לפשיטא דאף כאן הוא דין בחפצא, משא"כ הגר"י קלמס סבר דהוא דין בבית, וע"כ הקשה שפיר.

אי צריך לשרוף החמץ האחרון

והנה במועדים וזמנים הנ"ל, כתב לדבריו צריך לשרוף חמצו רק כשאין לו עוד חמץ ברשותו, אבל אם עדיין יש חמץ ברשותו ורוצה לאכול, וקודם לזה שורף החמץ, לא קיים בכזית הזה מצות תשביתו, כיון דאינו חמץ האחרון, וביתו אינו נעשה מושבת מחמץ ע"י שריפת כזית זו, ולדבריו מי ששורף החמץ בזמן שבני ביתו עדיין אוכלים חמץ, אינו מקיים בזה מצות תשביתו, וכ"כ ג"כ בספרו תשובות והנהגות (ח"א סי' רצ"ג), שצריך למכור החמץ לנכרי קודם השריפה, דאל"כ

אמנם בשו"ת מחנה חיים (ח"ב סי' ל"ד) בהגה כ' על דברי הנו"ב הללו, וז"ל: ולא אכחד הגם שבספרי מחנה חיים (ח"א סי' צ') האמנתי שדברי נ"ב הנ"ל שיש קיום מצוה בכל כזית חמץ הם כהלכה, אח"כ האיר ה' עיני שיש לפלפל עליו בזה, ועי' בט"ז (או"ח סי' תל"א וסי' תקצ"ב), והארכתי בזה דנהפוך הוא כי האיך מקיים מצות ביעור אם יודע שיש לו עוד חמץ ויוכל לבערו, אבל אם היה אנוס או שוגג בדבר ולא יכול לבערו מהעולם שפיר קיים המצוה בכל אשר ימצא לו אז, ואין כאן מקומו להאריך, עכ"ל.

הרי לפנינו דבשו"ת נודע ביהודה מבואר כבעל קהלת יעקב הנ"ל, דאין שום דין שהבית יהיה נקי מחמץ, רק יש דין על החפצא של חמץ, וכל כזית וכזית הוא מצוה בפנ"ע, ואין כזית אחד מעכב את השני, אמנם המחנה חיים לכאורה סובר דהוא דין בהבית, דהבית יהיה נקי מחמץ, וע"כ כ' דכל עוד שיש לו חמץ בביתו ויכול לבערו אינו מקיים מצות תשביתו, ורק כשאי אפשר לו להשבית החמץ כבאופן שמיירי הנו"ב, בזה שפיר מקיים המצוה.

מי שהיה לו חמץ בפסח והוסיף וקנה עוד אם עובר על כזית חדש שקנה

וראייתי במגן האלף (סי' תמ"ח סק"ז בר"ה וא"כ) שדן בספק הנ"ל לגבי כל יראה, וז"ל: אני נבוך כעת במי שכבר יש לו כזית חמץ בתוך ביתו שעובר עליו והוסיף עוד חמץ, אם מוסיף באיסור כל יראה דומיא לאכילה שכל כזית וכזית עובר עליו, או איסורא דכל יראה הוא שלא יהי' חמץ ברשותו, ומה לי כזית או בית מלא, ואינו דומה לאיסורי אכילה דעל הנאה מעט הוא חייב וכל מה שאוכל יותר מוסיף באיסור משא"כ בכל יראה, עכ"ל [ועי' בשד"ח מערכת חו"מ סי' ט' אות א' מש"כ על דבריו]. ובפשטות הוא ספק הנ"ל אי בל יראה הוא דין בבית, דהיינו שביתו יהיה נקי מחמץ, וא"כ אם נמצא כבר חמץ בביתו, או אין נפק"מ אם יש לו כזית אחד או מאה כזיתים, או דאמרינן דבל יראה הוא דין בהחפצא של החמץ, דהיינו דחמץ הוא חפצא של איסור, דאסור להיות נמצא בביתו בפסח, ולפי"ז הוא

הנשאר בער"פ שחל בשבת יטלטלנו וישליכנו לבית הכסא, וע"כ דבביעור חמץ בע"ש מקיים בזה מצות תשבתו, הרי לך דאף כששורף החמץ עדיין יש לו חמץ אחר ברשותו, שפיר מקיים בזה מצות תשבתו.

וע"כ נראה לפי"מ שכתבנו באור ישראל (גליון י"א) דאף כשמבערים קודם חצות, מ"מ חלות השבתה הוא בחצות¹⁶, אם כן אם בחצות היום ביתו הוא מושבת מחמץ, וכזית מחמצו השבית ע"י שריפה, שפיר קיים בזה מצות תשבתו, אף אם בשעת שריפה עדיין לא היה ביתו נקי מכל חמץ, דהא בזמן השריפה ממילא אינו חל ההשבתה, רק בחצות, ואז כודאי ביתו מושבת מחמץ, והא דכ' המחנה חיים הנ"ל דאם יש לו עוד חמץ ברשותו אינו מקיים מצות תשבתו, היינו דוקא אם גם אחר חצות יש לו חמץ בביתו, דאז לא קיים מצות תשבתו, משא"כ אם בחצות היום כבר ביתו נקי לגמרי מחמץ, שפיר מקיים בזה מצות תשבתו, ודו"ק.

נמצא דחמץ ששורף אינו חמץ האחרון ואינו מקיים בזה תשבתו, עיי"ש¹⁵.

אמנם לפענ"ד זה אינו, דלפי"ז בערב פסח שחל בשבת, ששורף החמץ בע"ש, ועדיין יש חמץ ברשותו לסעודת שבת [ואפילו לסעודת ערב שבת, וכמו"ש הבהל"כ בסי' תמ"ד סד"ה ואם כן], אינו מקיים בזה מצות תשבתו, ואם כן למה צריך לשורף החמץ בע"ש, ולמה אינו יכול להפקירו או לאכול הכל, דאף דאינו מקיים בזה תשבתו, הא בלא"ה אינו מקיים תשבתו בזה, ודוחק לומר דהיינו כדי שלא לחלק בין שנה ושנה, דמשמע מרש"י שם דרק לשורף קודם חצות הוא כדי שלא לחלק, משא"כ בעיקר דין ביעור, ותו, דהלא קיי"ל כחכמים דיכולים לבער החמץ בכל דבר, ורק מחמירין לכתחילה כר' יהודא דצריך שריפה, וא"כ למה לא חייבו להניח כזית חמץ בשבת ולבערנו ע"י שיפררנו ויזרקנו בבית הכסא או לים במקום עירוב וכדו', כדי לקיים בזה מצות תשבתו [עיי' במשנ"ב סי' תמ"ד סקכ"א דחמץ

15. ועי' מש"כ לעיל דמנהג העולם אינו כן, והרב מוכרו לנכרי אחר השריפה וביטול, ואולי דכיון דכבר מסר להרב כתב הרשאה למכור החמץ להנכרי, ולשכור המקום שהחמץ עליו להנכרי, ע"כ שפיר מקרי החמץ ששורפו חמץ האחרון, ודו"ק.

16. וכ"ה בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' רי"ד בד"ה וא"כ).

סימן הגאולה נמסרה ליחידי סגולה

שמעתי בשם אדמו"ר מפשיסחה זל"ה, שכמו שבשעת יציאת מצרים הי' להם סימן נסתר שיגאלו בלשון פקוד, ומיד שאמר להם משה בלשון הזה נגאלו, כן יש סימן ליחידי סגולה באיזו לשון שתהיה הגאולה בב"א.

ושמעתי מאדמו"ר דק"ק לענטשנא ז"ל, שכאשר יבוא משיח תהיה הבושה גדולה מאוד אין לשער, מה שלא היו יודעים כולם על הגאולה, כי יראו מפורש בתורה קץ הגאולה, אך מחמת שכתוב (בדניאל) סתום וחתום הדברים, עתה אי אפשר לידע הקץ, ואמר זה בשם רבותיו נ"ע.

(רמתיים צופים)